

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

วรรณกรรมจัดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ตกทอดกันมาแต่อดีต ที่บอกเล่าประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ อุดมการณ์ คติความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น วรรณกรรมจึงจัดเป็นงาน สำเร็จรูปซึ่งประกอบขึ้นอย่างพิสดาร จนมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในสังคม นอกจากนี้แล้วยังมี อิทธิพลถึงระบบการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา เป็นต้นได้ด้วย รวมทั้งวรรณกรรมจัดเป็น ทรัพย์สินทางปัญญาและเป็นเครื่องชี้บอกความเจริญทางวัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง ในบรรดา วรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อความคิดและวิถีชีวิตของชาวอีสานได้มากที่สุด ได้แก่วรรณกรรมเรื่องสังข์ ศิลป์ชัย เพราะเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมีลักษณะเด่นในด้านรูปแบบภาษา เนื้อหา และสำนวนโวหารที่มี คุณค่าทางวรรณศิลป์ นอกจากนี้เรื่องสังข์ศิลป์ชัยยังเป็นวรรณกรรมที่เป็นที่นิยมและแพร่หลายทั้ง ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เขมร ลาว เป็นต้น ดังนั้น หาก กล่าวถึงการแพร่หลายของเรื่องสังข์ศิลป์ชัยในประเทศไทยแล้ว ปรากฏว่ามีการแพร่หลายในภาค อีสานมากที่สุด โดยแพร่หลายในรูปแบบหนังสือผูก หรือใบลานที่จารด้วยตัวอักษรธรรมและตัว อักษรไทยน้อย พบทั่วไปตามวัดต่าง ๆ และมีผู้ปริวรรตเป็นภาษาไทยหลายสำนวน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๒ ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาความเป็นมาของ วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย และเพื่อศึกษาพฤติกรรมความเชื่อของประชาชนในวรรณกรรมเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ซึ่งพฤติกรรมความเชื่อ หมายถึงเมื่อผู้ศึกษาเรื่องสังข์ศิลป์ชัยด้วยการฟังการเล่านิทาน ชมการแสดงหนังประโมทัย ชมสูปแด้ม ชมการแสดงละครเวทีที่เกี่ยวกับสังข์ศิลป์ชัยแล้ว เกิดความ เชื่อที่เสนอผ่านกิจกรรมต่างๆ มีเรื่องกรรม บาป บุญ นรก สวรรค์ เป็นต้น โดยกำหนดขอบเขตการ วิจัยไว้ ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาเป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ศึกษาพฤติกรรมความเชื่อของประชาชนเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย กับด้านพื้นที่ซึ่งมุ่งถึง ผู้สูงอายุ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ผู้ที่อาศัยอยู่ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลนคร ขอนแก่น ส่วนวิธีดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนไว้ ๔ ขั้นตอน ได้แก่

๑. รูปแบบการวิจัยมี ๒ รูปแบบคือวิจัยเอกสารและวิจัยสนาม โดยที่ผู้วิจัยได้พิจารณาเลือกเอกสารหลักสำหรับการวิจัย จำนวน ๒ เล่ม คือ ฉบับสำนวนทั้งปวงคำ เรียบเรียงโดย นายมัน จงเรียน และฉบับสำนวน คร.ปรีชา พิณทอง

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดเอาประชาชนผู้สูงอายุทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ จำนวน ๕๐ รูป/คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.๔-๖) ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน ๒๕๐ คน รวมประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน ๓๐๐ คน

๓. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ แบบคือแบบสัมภาษณ์ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ กับแบบสอบถามใช้สอบถามนักเรียน

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากผู้วิจัยพร้อมคณะได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบจำนวนประชากรที่ไปสัมภาษณ์ได้ตามจำนวนที่กำหนดไว้ในกลุ่มประชากร หรือไม่ และตรวจนับจำนวนแบบสอบถามที่แจกไปได้กลับคืนมาในจำนวนเท่าไร โดยแยกแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามออกจากกัน จากนั้นผู้วิจัยและคณะได้พิจารณากันกรองรายละเอียดในแบบสัมภาษณ์ ทั้งในส่วนเนื้อหาและแนวความคิด ส่วนใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเด็นคำถามก็ตัดออกไป เลือกเฉพาะส่วนที่ตรงกับประเด็นคำถามเท่านั้น แล้วดำเนินการวิเคราะห์ตามความเชื่อเรื่องกรรม ผลของกรรม บุญ บา นรก และสวรรค์ ตามลำดับ

ประการสุดท้ายของการสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญของผลการศึกษาได้ ๒ ลักษณะ ได้แก่

ก. พรรณนาความ

๑. คติความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีพฤติกรรมความเชื่อเรื่องกรรม โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความเชื่อเรื่องกรรมมีมาก่อนแล้ว ก่อนที่จะมาศึกษาเรียนรู้เรื่องสังขัตติยปรัชญา นั่นคือความเชื่อไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากเรื่องสังขัตติยปรัชญาแต่อย่างใด แต่ที่เกิดจากเรื่องสังขัตติยปรัชญา คือสอดคล้องหรือไปกันได้กับหลักการเดิมที่มีในพระพุทธศาสนา เรียกว่าหลักการเล็ก (ย่อย) ไม่ได้ขัดกับหลักการใหญ่ ส่วนความเชื่อเรื่องผลของกรรมก็เช่นกัน นั่นคือความเชื่อเรื่องผลของกรรมในนิทานเรื่องสังขัตติยปรัชญา คอยสนับสนุนส่งเสริมความเชื่อผลของกรรมที่มีอยู่เดิมให้หนักแน่นมากขึ้น ไม่ให้คลอนแคลนและหวั่นไหวไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นการตอกย้ำความรู้สึกนึกคิดว่ากรรมที่ทำทุกอย่างมีผลเกิดตามมาอย่างแน่นอน แต่ก็มิบางท่านที่เสนอว่าความเชื่อเรื่องผลของกรรมมาปรากฏชัด มีกำลังเข้มแข็งมากขึ้นก็ตอนศึกษาเรียนรู้และนำเสนอเรื่องสังขัตติยปรัชญา ส่วนพฤติกรรมความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับกรรมและผลของ

กรรม พบว่า นักเรียนมีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๘๖.๗ และนักเรียนไม่มีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๐ ตามลำดับ

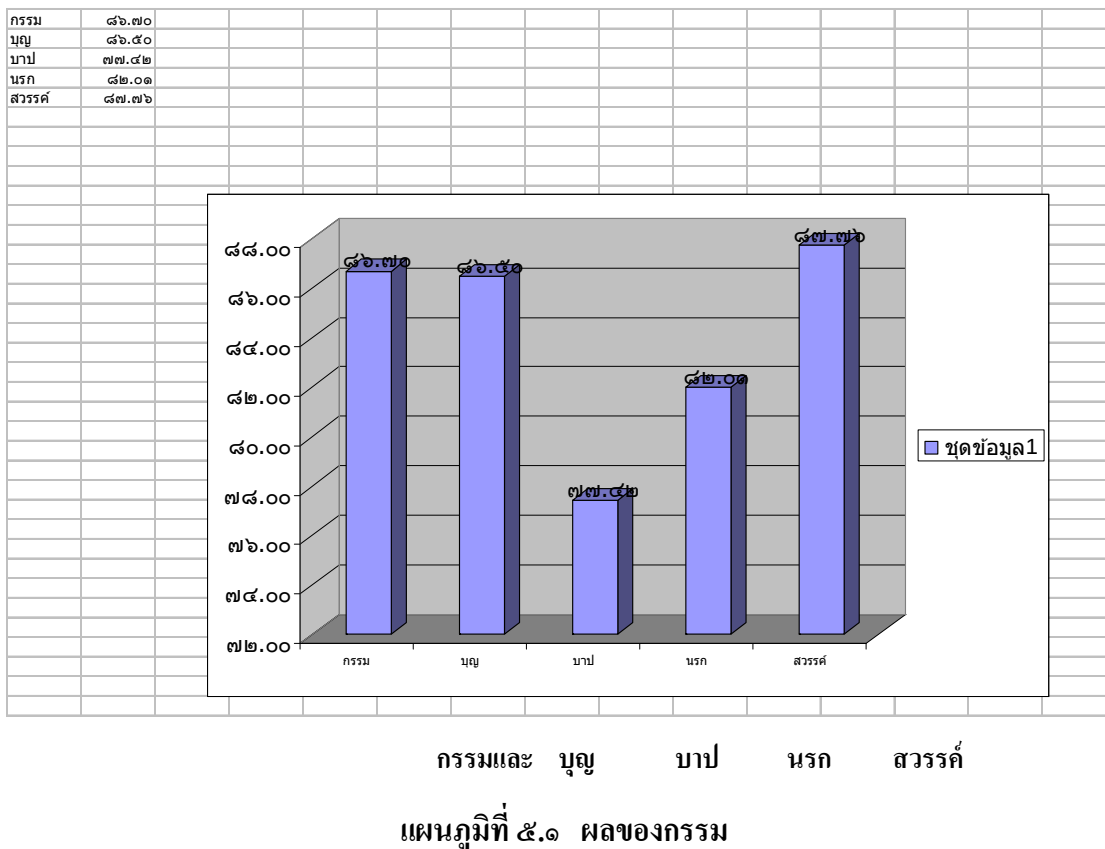
๒. คติความเชื่อเรื่องบุญ ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีพฤติกรรมคติความเชื่อเรื่องบุญ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคติความเชื่อเรื่องบุญไม่ใช่การทำบุญตามวิถีของชาวพุทธ เช่น ทำบุญตักบาตร ที่เรียกว่าทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น หรือทำดีตามนัยต่าง ๆ แต่อย่างใด แต่หมายถึงการ ได้ยินได้ฟัง การแสดงหมอลำ การแสดงหนังตะลุง การแสดงละครเวที หรือการได้ศึกษานิทานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย มีความเข้าใจว่าเป็นบุญแล้ว โดยคำสำคัญกำกับอยู่เสมอคือคำว่า “เอาบุญนะหรือได้บุญนะ” และพฤติกรรมความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับบุญ พบว่า นักเรียนมีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๘๖.๕๐ ส่วนนักเรียนไม่มีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๐ ตามลำดับ

๓. คติความเชื่อเรื่องบาป ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีพฤติกรรมคติความเชื่อเรื่องบุญ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ส่วนคติความเชื่อเรื่องบาป พบว่ายังยึดกุมกันเป็นตัวแทนของการทำบาป หรือเป็นตัวแทนของบาปโดยแท้ ซึ่งปรากฏในท้องเรื่องและรับรู้ได้ง่ายกว่าตัวละครอื่น ๆ และเห็นว่าแม่ยาแฝดในนามธิดาทั้งหกก็จัดเป็นบาปในเชิงสังคมได้มาก โดยที่การกระทำของตัวละครทั้งสองสอนใจแก่ผู้ศึกษาได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาจากผลการศึกษาวิจัยที่กล่าวมา จึงเป็นเหตุให้นิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ยังคงมีชีวิตชีวา และโดดเด่นอยู่คู่กับวิถีของชาวอีสานในบางส่วนมีจังหวัดขอนแก่นจนถึงทุกวันนี้ ส่วนพฤติกรรมความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับบาป พบว่า นักเรียนมีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๗๗.๔๒ ส่วนนักเรียนไม่มีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๘ ตามลำดับ

๔. คติความเชื่อเรื่องนรก ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีพฤติกรรมคติความเชื่อเรื่องนรก โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า แม้นิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย จะมีเนื้อเรื่องกล่าวถึงนรกน้อย แต่พอถึงเนื้อเรื่องที่ต้องกล่าวถึง ภาพนรกกลับสร้างอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับนรกได้อย่างลึกซึ้ง และกินใจเป็นอย่างยิ่ง โดยมียึดกุมกันเป็นตัวอย่างที่จะต้องตกลนรก ส่วนพฤติกรรมความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับนรก พบว่า นักเรียนมีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๘๒.๐๑ ส่วนนักเรียนไม่มีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๑๗.๙๙ ตามลำดับ

๕. คติความเชื่อเรื่องสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าปราชญ์ (KI) และชาวบ้านมีพฤติกรรมคติความเชื่อเรื่องสวรรค์ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า แม้นิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย จะมีเนื้อเรื่องกล่าวถึงสวรรค์น้อย แต่พอถึงเนื้อเรื่องที่ต้องกล่าวถึง ภาพของสวรรค์กลับสร้างความรู้สึกลึกซึ้งเกี่ยวกับสวรรค์ได้อย่างลึกซึ้ง ได้แก่ ตอนที่นางสุมนทหาขอให้ดวงวิญญาณของยักษ์กุมภกันท์ไปสู่สรวงสวรรค์ ส่วนพฤติกรรมความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับสวรรค์ พบว่า นักเรียนมีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๘๖.๗๖ ส่วนนักเรียนไม่มีความเชื่อกิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒๔ ตามลำดับ

ข. แสดงแผนภูมิ

๕.๒ อภิปราย

ในการวิจัยเรื่องพฤติกรรมความเชื่อของประชาชนในสังคมปัจจุบัน พบว่า ประชาชนในเขตและนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับกรรม ผลของกรรม บุญ บาป นรก และสวรรค์ มีเพียงความเชื่อเรื่องบาปเท่านั้นที่อยู่ในระดับร้อยละ ๘๐ ส่วนความเชื่ออื่นอยู่นั้นอยู่ในระดับร้อยละ ๘๐ ซึ่งถือว่าเป็นระดับที่มีความเชื่อมาก เพื่อให้สามารถมองเห็นภาพรวมทั้งหมดของการวิจัย ผู้วิจัยจึงอภิปรายผล ดังนี้

พฤติกรรมความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมของประชาชน ในเขตและนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่มีอิทธิพลจากเรื่องสังคมปัจจุบันนั้น จากการศึกษาพบว่าความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมมีฐานมาจากความคิดหลัก ได้แก่ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมชาวอีสานมีความเชื่ออยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาเป็นเวลานาน ส่วนความเชื่อในสังคมปัจจุบันมีส่วนสนับสนุนความเชื่อเดิมให้เชื่อศรัทธามากขึ้น ตรงกับ ธวัช ปุณโณทก ที่แสดงผลการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคม” ซึ่ง

วิถีชีวิตในสังคมก็คือวิถีชีวิตและสังคมของชาวอีสาน ที่มีความเชื่อว่าชีวิตของชาวอีสานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นเพราะกรรมและผลกรรมในอดีต และมีความเชื่อว่ามีพระยาแถนเป็นผู้ลิขิตชีวิตให้ยากจนหรือร่ำรวย ทุกข์ยากหรือสุขสบายก็ตาม ล้วนแต่เชื่อว่าเป็นผลของกรรมเก่าที่ให้ผลเป็นชีวิตในปัจจุบัน ในประเด็นความเชื่อเรื่องบุญบาป พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องบุญมากถึงร้อยละ ๘๖.๕๐ และเรื่องบาปคิดเป็นร้อยละ ๗๗.๔๒ ถือว่ามีความเชื่ออยู่ในระดับสูงทั้งสองระดับความเชื่อ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจความเชื่อของคนกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลของ ดร. รอบทิศ ไวยสุศรี พบว่าคนส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องบุญคิดเป็นร้อยละ ๘๑.๔๘ และเรื่องบาปคิดเป็นร้อยละ ๗๗.๕๐ ส่วนความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ก็มีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจความเชื่อของคนกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลของ ดร. รอบทิศ ไวยสุศรี เช่นกัน ซึ่งพบว่า คนส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๔๕ และไม่เชื่อคิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕๕ และหากมองเป็นภาพรวมของทั้งห้าประเด็นความเชื่อที่กล่าวแล้วข้างต้น มีความสอดคล้องกับแนวคิด ภูมิภาค ที่ศึกษาความเชื่อทางศาสนาและลัทธิที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของชาวอีสาน ที่พบว่าความเชื่อทางศาสนาและลัทธิของชาวอีสานส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกับคำสอนในพระไตรปิฎก ได้แก่ คนอีสานอีสานส่วนใหญ่ยังคงมีความเชื่อในเรื่องกรรม ผลของกรรม บุญ บาป นรก และสวรรค์อยู่อย่างมั่นคง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า ผู้เป็น KI ทั้งพระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านในเขตและนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น ต่างมีความเชื่อเรื่องกรรม ผลของกรรม บุญ บาป นรก สวรรค์ เป็นไปในลักษณะเดียวกันคือ เชื่อว่ากรรม ผลของกรรม บุญ บาป นรก สวรรค์ในสินไซ มีส่วนสนับสนุนให้ความเชื่อเดิมในเรื่องดังกล่าวมีความชัดเจนแจ่มแจ้ง แข็งแกร่งมากขึ้น หรือทำให้มีความเชื่อมั่นในความเชื่อที่มีอยู่แล้วให้เข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนปรากฏชัดว่า นักเรียนมีความเชื่อเรื่องบาปเท่านั้นที่อยู่ในระดับร้อยละ ๗๐ ส่วนความเชื่อที่เหลืออยู่ในระดับเกินร้อยละ ๘๐

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้เคยศึกษาเรียนรู้สินไซมาก่อนแล้ว โดยไม่ได้มุ่งศึกษาผู้ไม่เคยศึกษาเรียนรู้สินไซมาก่อน จากการออกไปสัมภาษณ์มีข้อสังเกตที่น่าสนใจก็คือว่า หากเป็นผู้ไม่เคยศึกษาเรียนรู้สินไซก็จะไม่สามารถตอบคำถามสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ ได้เลย แม้เคยได้ยินสินไซ สิโห หรือหอยสังข์ก็ตาม แต่เพียงบอกว่าเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่สามารถตอบคำถามสัมภาษณ์ได้ เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความคิดว่า เรื่องที่เกี่ยวกับกรรม ผลของกรรม บุญ บาป นรก สวรรค์ ไม่ว่าจะนำไปพูดคุย สอบถาม หรือ

สัมภพณ์ในมิติหรือแง่มุมใด คนส่วนใหญ่จะสามารถเชื่อมโยงไปถึงความเชื่อเดิมที่ตนเองมีความเชื่ออยู่แล้วได้อย่างลงตัว

จากรายละเอียดที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า ควรศึกษาในเชิงเปรียบเทียบความเชื่อ กรรม ผลของกรรม บุญ บาป นรก สวรรค์ ที่เป็นความเชื่อเดิม กับความเชื่อกรรม ผลของกรรม บุญ บาป นรก สวรรค์ ที่เป็นผลมาจากศึกษาเรื่องสินไซ โดยเน้นไปที่กลุ่มผู้ไม่เคยศึกษาเรียนรู้เรื่องสินไซมาก่อน กับกลุ่มผู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องสินไซ นั้นหมายถึงหากเป็นหมู่บ้านก็แยกเป็นหมู่บ้านที่ไม่เคยศึกษาเรียนรู้สินไซกับหมู่บ้านที่เคยศึกษาเรียนรู้สินไซ หรือหากเป็นนักเรียนก็ต้องเป็นนักเรียนระดับชั้นเดียวกัน อาจจะต่างห้องหรือต่างโรงเรียนก็ได้ แต่ต้องเป็นนักเรียนที่ไม่เคยศึกษาเรียนรู้เรื่องสินไซกับนักเรียนที่เคยศึกษาเรียนรู้สินไซ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าจะทำให้การวิจัยความเชื่อเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความน่าสนใจมากขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งที่ควรเสนอแนะ ได้แก่ ผลสรุปจากสรุปตารางที่ ๑-๕ พบว่า นักเรียนมีความเชื่อเรื่องสวรรค์มากกว่าเรื่องการทำบาป อันหมายถึงนักเรียนส่วนใหญ่ไม่กลัวบาปหรือไม่กลัวการทำบาป หรือการไม่กลัวการทำชั่วนั่นเอง การไม่กลัวบาปดังกล่าวเป็นเรื่องที่ศึกษาจากวรรณกรรม แล้วการไม่กลัวบาปของเด็กนักเรียนในปัจจุบันเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นปรากฏการณ์จริง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบันเป็นอย่างไร มีความกลัวต่อบาปหรือมีความกลัวต่อการทำชั่วมากน้อยแค่ไหนอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่า เห็นควรศึกษาวิจัยประเด็นการทำบาปหรือทำไม่ดีของเยาวชนไทยมีปรากฏการณ์การจริงในปัจจุบันเป็นอย่างไร